

Stipe Buzar, Realizam i teorija pravednog rata

Jolić, Tvrтко

Source / Izvornik: **Prolegomena : Časopis za filozofiju, 2020, 19, 135 - 138**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.26362/20200110>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:036929>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

Bacon i Descartes, čime je tim spoznajama dan legitimitet i utrt je put teorijskim sistematizacijama i objašnjenjima takvih činjenica u važnim djelima moderne znanosti, u prvom redu Newtonovim *Principia*. Nakon što je navedene motive detaljno obrazložio u uvodu, Rossi u svakome od idućih poglavlja, prigodom prikaza pojedinih faza znanstvene revolucije, upozorava čitatelja na važnost tih motiva za tu pojedinu situaciju. Njegov je stav da je te motive (ne nužno svaki od njih) moguće pratiti kroz čitav proces nastanka znanosti i da svijest o tim motivima čini evoluciju moderne znanosti jasnijom. Dojam je, barem kod autora ovih redaka, da je Rossi u pravu.

Ova je knjiga namijenjenima svima zainteresiranim za nastanak novovjekovne znanosti, bez čijih tekovina današnji svijet naprosto nije razumljiv. Rossi se trudi pojedine znanstvene teme i kontroverze opisati bez predubokog ulaženja u tehničke detalje, što tekst čini iznimno pristupačnim općem čitateljstvu i vrlo prikladnim za literaturu na preddiplomskim i diplomskim studijima humanističkih i društvenih znanosti, prije svega filozofije (ali i povijesti, sociologije i sl.). Zasigurno bi bio zanimljiv i na studijima prirodnih znanosti, u sklopu povijesno orijentiranih kolegija. Svatko zainteresiran za znanost, njezinu povijest i razvoj, povijest ideja i povijest zapadne civilizacije uopće, pronaći će mnogo toga zanimljivoga u ovoj knjizi i ne bi je smio propustiti.

LJUDEVIT HANŽEK

Odjel za filozofiju

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Poljička cesta 35, 21000 Split

ljuhan@ffst.hr

doi: 10.26362/20200109

Stipe Buzar, *Realizam i teorija pravednog rata* (Zagreb: Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske / Disput, 2020), 200 str.

Može li se rat voditi na moralan način pitanje je oko kojega na filozofskim bojištima već stoljećima “ratuju” dvije struje u filozofiji. U tom sukobu s jedne su strane realisti koji su skeptični prema mogućnosti da moralna razmatranja utječu na način vođenja rata kao i uređivanja međunarodnih odnosa općenito, dok su s druge strane teoretičari pravednog rata (tzv.

idealisti) koji smatraju da i u ratu ima mjesta za moral te da postoji skup načela koji uređuje najvažnija pitanja oko ulaska u rat i njegova ispravnog vođenja i svršetka. Zanimljivo je kako je pacifizam, stajalište koje smatra da rat uvijek treba izbjegavati, kroz povijest uvijek izazivao najmanje filozofskog zanimanja. To je slučaj i u knjizi Stipe Buzara, *Realizam i teorija pravednog rata*. Iako se standardno shvaćanje pacifizma u knjizi tek uzgred spominje, Buzar u knjizi zagovara jedan posve drugačiji “pacifistički” pristup promišljanju fenomena rata i ratovanja. Naime, autoru je cilj pomiriti, ili barem u dovoljnoj mjeri približiti, dva smjera mišljenja iz naslova knjige. Prema Buzarevim riječima “odnos između realističke teorije međunarodnih odnosa i teorije pravednog rata nije nužno isključiv, tj. među njima možemo uočiti elemente kompatibilnosti, čime se teorija pravednog rata odriče obveza prema idealističkim normama u teoriji međunarodnih odnosa” (str. 11). Ujedno, autor želi pokazati razloge zbog kojih bi načela teorije pravednog rata trebali prihvatiti i realisti ukoliko im je cilj promicati nacionalni interes. Buzar problemu moralnosti rata i ratovanja pristupa kombinirajući dvije linije argumentacije – povijesno-filozofsku i problematsku.

Prvu liniju argumentacije u prilog svoje teze autor iznosi u najopširnijem poglavlju naslovljenom “Etičke tradicije o fenomenu rata” koje zauzima više od polovice knjige. U njemu autor izlaže najvažnije elemente iz razmišljanja velikana filozofske i političke misli ovoj temi. U dijelu s podnaslovom “Amoralni realisti” prikazana su stajališta Tukidida, Machiavellija, Hobbesa, Carra, Morgenthaua i Waltza, dok su u dijelu s podnaslovom “Teorija pravednog rata” analizirana stajališta Aurelija Augustina, Tome Akvinskoga, Grotiusa, Kanta i Walzera. Analizirajući stajališta navedenih autora, Buzar se trudi ukazati na one elemente koji mogu poslužiti kao poveznica između ovih dviju tradicija. Naravno, najprjepornija točka oko koje se lome koplja jest pitanje uloge koju moral ima u međunarodnim odnosima i vođenju rata. No autor smatra da oko uloge morala nema slaganja ni u redovima samih realista te da među njima ima onih koji odbijaju svaki razgovor o moralnosti do onih koji smatraju da realistička teorija mora uključivati barem neki moralni sadržaj. Buzar stoga tvrdi da “realizam nije definiran odbijanjem važnosti moralnih normi, već insistiranjem na važnosti nacionalnih interesa” (str. 85).

Upravo ova tvrdnja služi kao osnova za problematski dio argumentacije u završnom poglavlju knjige. Ovdje, naravno, nije moguće ulaziti u detalje autorova izlaganja, ali istaknimo da Buzar za sugovornike iz realističkog kampa uzima autore koje smatra “umjerenim realistima”. To

su prije svega oni realisti koji, insistirajući na primarnoj važnosti nacionalnog interesa za vođenje državne politike, ipak ostavljaju odškrinuta vrata moralnosti (kao što to čini primjerice E. H. Carr) ili koji nacionalni interes definiraju u terminima sigurnosti, a ne moći (kao K. Waltz). Prema Buzaru, oni su spremni prihvatiti neki minimum morala ukoliko je to ono što će pomoći zaštititi i unaprijediti nacionalni interes. Buzar smatra da su upravo načela teorije pravednoga rata taj minimum morala čije je poštovanje u skladu s realističkim zahtjevom za zaštitom i promicanjem nacionalnog interesa. Iako to autor izriječom ne tvrdi, mogli bismo reći, koristeći Rawlsove termine, da načela oblikovana u teoriji pravednog rata mogu poslužiti kao “žarište preklapajućeg konsenzusa” dviju inače sukobljenih doktrina. Dok bi teoretičari pravednog rata opravdanje za njih nalazili u nekoj dubljjoj moralnoj teoriji (bila to teorija naravnog zakona, teorija ljudskih prava ili neka druga), realisti bi na ova načela gledali prvenstveno kao na skup prudencijalnih pravila na obostranu korist koja nisu nužno utemeljena na nekim dubljim moralnim načelima.

Ovaj zaključak sigurno će se susresti s nizom prigovora iz oba tabora koja autor želi pomiriti. Za realiste, bez obzira koliko oni bili umjereni, vođenje međunarodne politike i rata na moralnim osnovama predstavljat će luksuz koji države u mnogim situacijama jednostavno sebi ne mogu priuštiti. Idealistima se pak neće svidjeti zamisao da se načela pravednosti ne prihvaćaju kategorički, već samo uvjetno, ukoliko zadovoljavaju nacionalni interes. Naravno, autor je svjestan ovih izazova i nudi niz argumenata za obranu svoje teze.

No za potpunu evaluaciju ove knjige treba svakako ukazati i na poglavlje koje sam preskočio u dosadašnjem prikazu. Između dva gore prikazana poglavlja autor je smjestio i poglavlje naslovljeno “Izazovi za teoriju pravednog rata u svijetu suvremenog ratovanja”. Poglavlje naizgled prekida argumentaciju za glavnu tezu knjige, ali pažljiviji čitatelj uočiti će njegovu važnost za autorovu motivaciju da približi realizam načelima teorije pravednog rata. Izazovi terorizma i raznih oblika intervencionizma, o kojima piše autor, pomiču naša uobičajena shvaćanja rata i dovode u pitanje mogućnost praktične primjene načela pravednog rata u konkretnim situacijama kada su ona zapravo najpotrebnija. Autor na više mjesta u knjizi ističe da je zbog važnosti materije nužno da teorije o pravednom ratu ne ostanu samo teorije nego da zažive i u praksi. I tu dolazimo do onoga što bismo mogli nazvati praktičnim ciljem ove knjige. Naime, knjiga osim filozofskog doprinosa teorijskim raspravama o naravi odnosa morala i ratova ima i praktični cilj da načela pravednog rata učini “korisnim za one pojedince koji su okruženi realističkim nor-

mama u svom poslu; pod time većinom mislimo na državnike, diplomate i vojno osoblje” (str. 186). Imajući u vidu i ovaj praktični cilj možemo zaključiti da knjiga Stipe Buzara ima potencijala postati spona koja će povezati akademske uvide o moralnosti ratovanja s političkim i vojnim donosiocima odluka.

TVRTKO JOLIĆ

Institut za filozofiju

Ulica grada Vukovara 54, 10000 Zagreb

tvrtko@ifzg.hr

doi: 10.26362/20200110

Espen Gamlund i Carl Tollef Solberg (ur.), *Saving People from the Harm of Death* (Oxford: Oxford University Press, 2019), 284 str.

Pojam štete (engl. *harm*) vjerojatno ima središnju ulogu u moralnom promišljanju i djelovanju. Općenito možemo reći da je šteta moralno relevantan čimbenik koji u većini situacija određuje moralnu prihvatljivost nekog djelovanja. Vjerujemo da djelovanje koje nanosi štetu drugoj osobi, pod pretpostavkom da za to ne postoje dobri razlozi, jednostavno nije moralno dopustivo.

Ali što znači nekome naštetiti? Odgovoriti na to pitanje nije jednostavno i svaki pokušaj u tom pravcu suočava se s brojnim poteškoćama. Prema jednoj raširenoj teoriji, netko je oštećen određenom radnjom ili događajem ako se nalazi u gore m stanju od onog u kojem bi se nalazio da ta radnja nije bila izvršena odnosno da se taj događaj nije realizirao. S obzirom da je ovdje riječ o usporedbi dvaju različitih stanja – stanja u kojem se osoba doista nalazi nakon određenog događaja i stanja u kojem bi se osoba nalazila da se događaj nije realizirao – šteta je u okviru ovog pristupa shvaćena u komparativnom smislu.

Unatoč tome što komparativna teorija uspješno zahvaća naše intuicije o tome što znači nekome nanijeti štetu, čini se da postoje neki slučajevi u kojima ona nije primjenjiva. Recimo, većina ljudi smatra da je smrt, pod ostalim jednakim uvjetima, najgora stvar koja se čovjeku može